

رویکرد نوآورانه در رفع مهمترین چالش‌های صنعت نفت

مسعودهاشمیان اصفهانی^۱، مسعود زارعی^۲،
هومن مشهدی فراهانی^۱، وحید ژاله کریمی^۲

چکیده

نوآوری عبارت است از بهره‌برداری از ایده‌های جدید به نحوی که ایجاد ارزش افزوده و مزیت رقابتی کند. نوآوری چه از دیدگاه فردی و چه درون سازمانی، از طریق بکارگیری روشهای کاملاً جدید و یا از طریق بهینه کردن روشهای موجود و تطابق آنها با شرایط جدید حاصل می‌شود. نوآوری در صنعت نفت تاکنون بیشتر در استفاده متفاوت از یک تکنولوژی قدیمی، ارائه یک تکنولوژی جدید به منظور کاهش هزینه‌ها، تولید از میدانهای با عمر زیاد و برداشت از میدانهایی که تاکنون تولید آنها مقرون به صرفه نبوده، نمود داشته است. در این تعریف، نوآوری بکارگیری روشهای پیشرفته‌ای است که افزایش درآمد حاصل از منابع نفت و گاز کشور را به دنبال داشته باشد. اما نگرش مدیریتی جدید مستلزم تفکر نوآورانه نه تنها از بعد تکنولوژیکی بلکه در کلیه فعالیتهای صنعت می‌باشد.

۱. مدیرکل برنامه‌ریزی استراتژیک وزارت نفت

۲، ۳ و ۴. کارشناسان اداره کل برنامه‌ریزی استراتژیک وزارت نفت

با رویکردهای مختلفی می‌توان نوآوری در صنعت نفت را مورد بررسی قرارداد. یکی از این رویکردها، شناسایی چالش‌های عمده پیش روی این صنعت و طبقه بندی آنها در حوزه‌های مختلف و در نهایت، ارائه روشهای نوآورانه برای رفع مهمترین نقاط ضعف داخلی صنعت و تهدیدات خارجی آن می‌باشد. در این مقاله با اتکا به مطالعات آسیب شناسی صنعت نفت و گاز و اولویت بندی این چالش‌ها بر مبنای تأثیر آنها در تحقق اهداف وزارت نفت، مهمترین چالش کنونی وزارت نفت - محدودیت در تامین منابع مالی - که رفع آن بیشترین رشد و شکوفایی را نصیب صنعت نفت کشور خواهد نمود، مورد بحث قرار گرفته و روشهای نوین در جهت رفع آن با تفصیل لازم پیشنهاد می‌گردد.

واژه‌های کلیدی

رویکرد نوآورانه، ارزش افزوده، مزیت رقابتی، چالش‌های صنعت نفت، آسیب‌شناسی صنعت، تأمین منابع مالی.

۱. مقدمه

نوآوری عبارت است از بهره‌برداری از ایده‌های جدید به نحوی که ایجاد ارزش افزوده و مزیت رقابتی کند. نوآوری چه از دیدگاه فردی و چه درون سازمانی، از طریق بکارگیری روشهای کاملاً جدید و یا از طریق بهینه کردن روشهای موجود و تطابق آنها با شرایط جدید حاصل می‌شود. آن چیزی که مسلم است مفهوم نوآوری همواره با تغییر، توأم بوده هر چند که لزوماً اختراعی را در بر نداشته باشد.

نوآوری گرچه معمولاً با خلاقیت همراه است اما مفاهیم کاملاً جداگانه‌ای را شامل می‌شوند. نوآوری کاربردی کردن خلاقیتها به منظور ایجاد ایده‌هایی نو و تغییراتی محسوس در وضع موجود است. به عبارت دیگر نوآوری، بالفعل کردن خلاقیتهای بالقوه درون سازمانی است؛ در عین حال خلاقیت، شالوده و زمینه‌ساز

نوآوری به حساب می‌آید. می‌توان چنین برداشت کرد که خلاقیت بیشتر در سطح افراد سازمان مطرح می‌شود حال آنکه نوآوری با مفاهیم کلی سازمان در ارتباط خواهد بود.

در قرن اخیر رشد اقتصادی، گسترش فناوری اطلاعات و کاربرد تکنولوژیهای نوین باعث ایجاد تغییرات اساسی در استراتژیهای صنعتی، نیازمندیهای مصرف‌کنندگان و شرایط زیست‌محیطی شده است. وجود این تغییرات از یک طرف و افزایش رقابت در بهره‌مندی از منابع محدود موجود به منظور افزایش درآمد از طرف دیگر، لزوم توجه بیشتر به مقوله نوآوری در سازمانها با هدف ایجاد مزیت رقابتی پایدار، حفظ بقا در عرصه رقابت و ماندگاری در بازار را در پی خواهد داشت. نوآوری در سازمانها در رابطه مستقیم با اهداف از پیش تعیین شده سازمانی، برنامه کسب و کار و همچنین موقعیت در بازار رقابتی پیگیری و دنبال می‌شود. معمولاً سازمانها بخشی از درآمدهای خود را صرف نوآوری و ایجاد تغییر در کالا و خدمات می‌کنند؛ هرچند هزینه تخصیص یافته شده بسته به شرایط بازار و در سازمانهای مختلف متفاوت خواهد بود. در ساختار سازمانها نوآوری همراه با رشد و از طریق مفاهیمی همچون بهبود کیفیت، ایجاد بازار جدید، توسعه محصول، کاهش هزینه تولید، بهبود مراحل تولید، همخوانی با محیط زیست، کاهش مصرف انرژی، ایجاد مزیت رقابتی و گسترش سهم بازار بررسی می‌شود. این مفاهیم با استفاده از ابزارهایی همانند تکنولوژی، تجارت، سیستمهای اجتماعی و ساختار سیاسی قابل حصول خواهند بود.

۲. ضرورت نوآوری در صنعت نفت

امروز با گذشت یک قرن از اکتشاف و تولید نفت در ایران، همچنان صنعت نفت نیازمند به توسعه و ایجاد توان تکنولوژیکی بالا جهت تولید می‌باشد. آنچه که در آینده، توسعه تکنولوژی در صنعت نفت و گاز را با چالش مواجه خواهد ساخت،

نگرش به تولید به عنوان هدف اصلی صنایع بالادستی است. مسلماً نگرش نوآورانه به تولید به مثابه هدف اصلی و همچنین توجه به جنبه‌های توسعه توان علمی و فنی صنعت، باعث می‌شود تا به درستی برای توسعه صنعت نفت و گاز بر پایه تکنولوژی برنامه‌ریزی شود و این صنعت، همواره نقش اصلی خود را به عنوان تولیدکننده انرژی حفظ کند. رویکردهای آینده‌نگرانه مؤید آن است که ارزش‌افزوده حاصل از تولید تکنولوژی‌های مرتبط با صنعت نفت، در آینده به مراتب بیش از سرمایه‌گذاری‌های موجود در منابع نفت و گاز منجر به ارتقای ارزش‌افزوده کل این صنعت شده و این موضوع روز به روز شفاف‌تر می‌گردد. همچنین ظهور تکنولوژی‌های نو خصوصاً نانو تکنولوژی در سالهای اخیر و جهش خیره‌کننده آن در صنایع مختلف باعث شده است تا عرصه تکنولوژیها دگرگون شود. نوآوری در ساخت و توسعه نانو کاتالیستها که می‌تواند اثراتی از جمله واکنشهایی با انتخاب‌پذیری، راندمان و بهره اقتصادی بیشتر، در آینده داشته باشد. بنابراین صنعت دینامیک و پویای نفت و گاز در آینده در جهت رسیدن به اهداف بلندمدت چشم‌انداز، چاره‌ای جز اندیشیدن و تبدیل ایده‌ها به نوآوری در صنعت پیچیده نفت ندارد.

اما نکته قابل توجه اینکه برخلاف تفکر رایج که تمرکز اصلی نوآوری را در زمینه تکنولوژی می‌داند، نگرش مدیریتی جدید مستلزم تفکر نوآورانه در کلیه فعالیتهای صنعت می‌باشد. با ارزیابی راهکارهای نوآورانه در تمامی حوزه‌های مهندسی، منابع انسانی، مالی، فروش و بازاریابی، اطلاعاتی و سایر واحدهای سازمانی می‌توان گامی در جهت ارتقای بهره‌وری سازمان برداشت. این تفکر مستلزم این است که نوآوری و ارزیابی راهکارهای خلاقانه در جهت بهبود مستمر فعالیت‌های سازمان، بصورت فرهنگ سازمانی درآید. بدین ترتیب هر شخص در حوزه کاری خود با بهره‌گیری از خلاقیت خود می‌تواند سهمی در ارتقای سازمان

ایفا نماید و بنابراین نوآوری به عنوان عنصری تلقی می‌شود که باید در تمامی بخش‌های سازمان نفوذ کرده و بر تمامی فرآیندهای اصلی و پشتیبانی زنجیره ارزش سازمان تاثیرگذار باشد.

صنعت نفت به عنوان محرک اصلی اقتصاد کشور، دارای ظرفیت‌های بسیار بالا و بعضاً بالقوه در جهت تسریع در رشد اقتصادی کشور و نیز ارتقای نقش کشور در عرصه بین‌المللی می‌باشد. مسلماً در راستای ارتقای عملکرد صنعت نفت کشور و رفع مشکلات پیش روی آن، ارایه راهکارهای نوآورانه متناسب با شرایط و توانمندی‌های کشور، بسیار کاراتر و مؤثرتر از کپی برداری از روش‌ها و راه حل‌های مورد استفاده سایر کشورها و یا شرکت‌های نفتی دنیا می‌باشد. این امر یعنی طرح رویکردی جدید به نوآوری برای توسعه صنعت نفت در راستای ایجاد شکوفایی در اقتصاد ملی، در ادامه مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳. رویکرد چالش‌محور برای نوآوری در صنعت نفت

رویکردهای مختلفی برای پیاده سازی بحث نوآوری در صنعت نفت در جهت ارتقای بهره وری این صنعت می‌توان در پیش گرفت. یکی از این رویکردها، بررسی فرآیندهای تشکیل دهنده زنجیره ارزش و فعالیتهای پشتیبانی آن در سازمان و در نهایت ارایه نوآوری در راستای بهبود فرآیندهای کاری آنها می‌باشد. رویکرد دیگر که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است، شامل شناسایی چالش‌های عمده پیش‌روی صنعت نفت در حال حاضر در حوزه‌های مختلف مدیریتی و عملیاتی و سپس ارایه روش‌های نوآورانه برای رفع این چالش‌ها می‌باشد. مطمئناً روشهای پیشنهادی باید با توجه به ظرفیت‌ها و شرایط حال حاضر کشور طرح گردیده و به نسخه‌برداری از روش‌های موفق مورد استفاده توسط سایر کشورها و یا شرکت‌های خارجی اکتفا نشود.

در هنگام بررسی عوامل خارجی تاثیرگذار بر عملکرد یک سازمان،

فرصت‌ها و تهدیدات پیش‌روی آن و برای بررسی عوامل داخلی نیز، نقاط قوت و ضعف سازمان، شناسایی و مورد تحلیل قرار می‌گیرد. بنابراین به منظور شناسایی چالش‌ها و مشکلات عمده پیش روی صنعت نفت، می‌توان نقاط تهدید خارجی و نقاط ضعف داخلی سازمان را مورد بررسی قرار داد. بدیهی است که در مواجهه با چالش‌ها هر سازمان باید بتواند با ارایه استراتژی‌ها و روش‌های نوآورانه، اثرات عوامل تهدیدکننده را کاهش داده و یا از آن پرهیز نماید و همچنین در راه رفع نقاط ضعف خود بکوشد.

در مطالعات آسیب‌شناسی انجام گرفته در معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت، چهارشرکت اصلی تابعه وزارت نفت مورد بررسی قرار گرفته و عمده چالش‌های پیش روی آنها در راستای تحقق کامل شاخص‌های کلیدی عملکرد وزارت نفت در مقایسه با برنامه‌های پیش‌بینی شده، شناسایی شده‌اند. مدل تجزیه و تحلیل داده‌ها در مطالعه مورد اشاره، ماتریس علل آسیب‌پذیری بوده و برای تخصیص اوزان مورد استفاده در تحلیل، از نظرات متخصصین در قالب روش دلفی استفاده شده است.

۴. نتایج مطالعه آسیب‌شناسی صنعت نفت

شاخص‌های کلیدی عملکرد وزارت نفت که نمایانگر عملکرد آن در راستای تحقق برنامه‌های در نظر گرفته شده صنعت نفت می‌باشند و در مطالعه آسیب‌شناسی مورد اشاره، مورد بررسی قرار گرفته‌اند، به شرح زیر می‌باشند. این شاخص‌ها از میان شاخص‌هایی انتخاب شده‌اند که در سند بخشی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی وقت کشور بعنوان شاخص‌های بخش نفت و گاز در برنامه چهارم توسعه، تعیین شده و مورد تصویب قرار گرفته‌اند.

همچنین از میان تهدیدات خارجی و نقاط ضعف شناسایی شده صنعت نفت ایران، به منظور معنی‌دار شدن میزان تاثیر هر یک از این عوامل بر روی

جدول ۱. شاخص‌های کلیدی عملکرد وزارت نفت

ردیف	شاخص‌های کلیدی	ردیف	شاخص‌های کلیدی
۱	ظرفیت تولید نفت خام	۸	صادرات فرآورده‌های نفتی
۲	نسبت نفت اکتشافی قابل استحصال به تولید نفت خام	۹	واردات فرآورده‌های نفتی
۳	ضریب بازیافت نفت خام (اولیه و ثانویه)	۱۰	متوسط مصرف گاز طبیعی
۴	متوسط تولید میعانات گازی	۱۱	صادرات گاز طبیعی
۵	گاز در دسترس برای تزریق	۱۲	واردات گاز طبیعی
۶	مجموع تولید فرآورده‌های نفتی اصلی	۱۳	گازهای سوزانده شده
۷	مجموع مصرف فرآورده‌های نفتی اصلی	۱۴	سرمایه‌گذاری از محل منابع خارجی

ماخذ: مطالعه آسیب شناسی، معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت.

شاخص‌های ارایه شده فوق، بنا به نظر متخصصین، ۱۲ عامل به عنوان مهمترین عوامل داخلی و خارجی انتخاب شده‌اند. این عوامل به همراه درجه اهمیت آنها، که بر مبنای امتیاز موزون آنها محاسبه شده است، در جدول ۲ ارایه شده‌اند.

همانطور که در جدول ۲ دیده می‌شود، محدودیت در دسترسی به منابع مالی بین‌المللی و نیز محدودیت منابع مالی داخلی صنعت نفت برای سرمایه‌گذاری، به ترتیب در رتبه‌های اول و سوم اهمیت قرار گرفته‌اند؛ از طرفی، آثار ناشی از تحریمها و فشارهای بین‌المللی که به عنوان عامل دوم تعیین شده است نیز باعث محدودیت جذب سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت نفت کشور می‌گردد. بدین ترتیب بنا به نظر متخصصین صنعت نفت، در حوزه مالی، مشکل تامین مالی پروژه‌های صنعت نفت، از مهمترین چالش‌های حال حاضر این صنعت می‌باشد.

جدول ۲. مهمترین چالش‌های وزارت نفت و درجه اهمیت آنها

ردیف	عوامل داخلی و خارجی	امتیاز موزون
۱	محدودیت در دسترسی به منابع مالی بین‌المللی	۱۲/۹۶
۲	آثار ناشی از تحریمها و فشارهای بین‌المللی	۱۱/۱۸
۳	محدودیت منابع مالی داخلی صنعت نفت برای سرمایه‌گذاری	۹/۸۵
۴	محدودیت در دسترسی به تکنولوژی‌های نوین	۹/۷۷
۵	افزایش هزینه اجرای طرح‌ها	۸/۸۹
۶	مشارکت محدود بخش خصوصی	۶/۸۰
۷	الگوی نامناسب مصرف	۶/۷۴
۸	وقفه‌های عملیاتی فنی	۴/۲۶
۹	عدم تحولات ساختاری و مشکلات مدیریتی	۴/۱۶
۱۰	موانع قانونی	۴/۰۹
۱۱	محدودیت در منابع انسانی متخصص	۳
۱۲	عدم استفاده از روشهای نوین بازاریابی	۲/۲۱

ماخذ: مطالعه آسیب شناسی، معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت

۵. راهکارهای نوآورانه در جهت رفع مشکل تامین مالی

سرمایه‌گذاری، از مهمترین عوامل در جهت توسعه صنعت نفت کشور و به تبع آن توسعه اقتصادی کشور می‌باشد. با توجه به افت طبیعی میزان تولید نفت خام کشور بدلیل وارد شدن اکثر میادین نفتی کشور به نیمه دوم عمر خود و در نتیجه افت فشار طبیعی آنها، و نیز بدلیل نیاز به افزایش توان تولید فعلی کشور به منظور حفظ جایگاه کنونی در اوپک و نیز تثبیت موقعیت ممتاز در عرصه سیاست بین‌الملل، جذب منابع مالی به منظور سرمایه‌گذاری در پروژه‌های متنوع صنعت نفت، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. از طرفی دستیابی به اهداف چشم انداز نظام در بخش نفت و گاز نیز مستلزم سرمایه‌گذاری‌های کلان در این

صنعت می‌باشد. مطالعات برنامه جامع صنعت نفت نشان داده که میزان نیاز به سرمایه‌گذاری‌های جدید در طی ۲۰ سال آینده بالغ بر ۵۰۰ میلیارد دلار می‌باشد. به عبارت بهتر، این صنعت بطور متوسط سالانه نیاز به ۲۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در سطوح مختلف بالادستی و پایین‌دستی دارد. گذشته از آن، این حجم سرمایه‌گذاری در صنعت، اثرات مثبت چشمگیری را بر کل اقتصاد ملی به دنبال خواهد داشت. پیش‌بینی درآمدهای صادراتی حاصل از نتایج این سرمایه‌گذاری‌ها اعم از نفت خام، فرآورده و محصولات پتروشیمی مؤید آن است که طی ۲۰ سال آینده در مجموع بیش از ۳۸۰۰ میلیارد دلار عاید کشور خواهد شد؛ به عبارتی حدود ۱۹۰ میلیارد دلار سالانه. این ارقام نشان‌دهنده پتانسیل‌های نهفته این صنعت برای تسریع در عبور اقتصاد ایران به سمت توسعه‌یافتگی و تحقق اهداف چشم‌انداز ملی است.

محدودیت در دسترسی به منابع مالی اعم از داخلی و بین‌المللی که عمدتاً ناشی از تحریم و فشارهای بین‌المللی است، افزایش هزینه‌های سرمایه‌ای طرحها و پروژه‌های صنعت نفت بدلیل افزایش شدید قیمت‌های جهانی در سالهای اخیر، کاهش سهم درآمدی شرکت ملی نفت ایران از ارزش تولید نفت خام کشور و در نتیجه عدم امکان استفاده از آن در طرح‌های توسعه‌ای خود و مسایل قانونی در کشور در بخش نفت و گاز که باعث شده تنها امکان استفاده از روشهای فاینانس و بیع متقابل برای استفاده از سرمایه‌های خارجی وجود داشته باشد، از مهمترین مشکلات صنعت نفت در تامین مالی پروژه‌ها می‌باشند.

در این میان، ضرورت آرایه راهکارهای نوآورانه به‌منظور جذب سرمایه‌گذاران خارجی و نیز هدایت سرمایه‌های داخلی به سمت بخش نفت و گاز کاملاً احساس می‌گردد. در ادامه راهکارهای پیشنهادی در این زمینه آرایه می‌گردد.

۱. جذاب تر کردن سرمایه‌گذاری در صنعت نفت برای جذب سرمایه‌های داخل کشور به رغم فشارهای خارجی برای محدود کردن دسترسی ایران به منابع سرمایه‌گذاری بین‌المللی، با جذاب تر کردن سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت و اتخاذ مشوق‌های مناسب، می‌توان سرمایه‌های داخلی بیشتری را در جهت تامین مالی این پروژه‌ها جذب نمود. آمارها نشان می‌دهد که در حال حاضر، حجم نقدینگی کشور بالغ بر ۱۴۵۱ میلیارد ریال یا معادل ۱۵۶ میلیارد دلار است که گردش بدون برنامه آن در اقتصاد ملی می‌تواند آثار مخربی را از جمله افزایش تورم بدنال داشته باشد. به همین دلیل در ادامه، سه راهکار پیشنهادی در جهت استفاده از این منبع عظیم بالقوه برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت ارائه شده است.

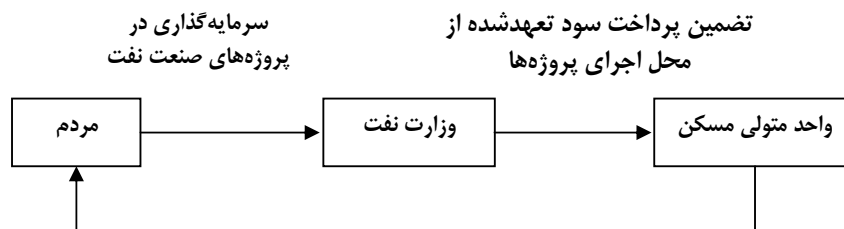
• **عامل دو بخش اقتصادی نفت و مسکن و استفاده همزمان از ظرفیت‌های آنها**
یکی از راهکارهای نوآورانه برای شرایط کنونی اقتصاد ایران، تعامل دو بخش اقتصادی نفت و مسکن و استفاده از ظرفیت‌های آنها با یک مکانیزم منطقی به منظور جذاب کردن سرمایه‌گذاری در صنعت نفت برای مردم و از طرفی کمک به بازار مسکن می‌باشد. جذاب کردن سرمایه‌گذاری برای عموم مردم می‌تواند باعث گرایش آنها به سرمایه‌گذاری در بخش نفت شود که این خود درآمدزایی و توسعه را برای کشور در پی خواهد داشت. در این میان، تامین مسکن به عنوان اساسی‌ترین نیاز زندگی، یکی از مواردی است که هم به صورت دغدغه جوانان، خانواده آنها و هم دولت درآمده و همچنین بدلیل سودآور بودن این بخش در سالهای اخیر، بخش عظیمی از نقدینگی جامعه را نیز به خود جذب کرده است. یکی از راهکارهایی که در خصوص تامین مسکن در برخی کشورها مورد استفاده قرار گرفته است، تأسیس مجتمع‌های مسکونی توسط شرکت‌ها با استفاده از تسهیلات دولتی و سپس اجاره دادن واحدها در بلندمدت با نرخ

مصوب دولت به افراد می‌باشد؛ این شرکت‌ها حق فروش واحدهای مسکونی را نخواهند داشت.

با توجه به هدفی که از اجرای طرح فوق مدنظر قانونگذاران بوده است و نیز به منظور جذاب کردن سرمایه‌گذاری در صنعت نفت، می‌توان راه حلی مطابق با شرایط حال حاضر کشور اندیشید. هدف تأسیس مجتمع‌های فوق‌الذکر، تضمین تأمین مسکن با اجاره‌ای معقول برای بلند مدت می‌باشد - زیرا درصد اعظم سرمایه و امکانات ساخت مسکن شرکت ساختمانی توسط دولت تأمین شده است. حال می‌توان با اضافه کردن حلقه بخش نفت به زنجیره فوق، راه حل زیر را پیشنهاد نمود: سرمایه‌های افراد برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت، به این بخش سپرده می‌شود و بدین ترتیب منابع مالی موردنیاز برای راه‌اندازی این پروژه‌ها با هدایت جریان نقدینگی موجود در جامعه به سمت این صنعت، تأمین می‌گردد. از محل درآمدهای حاصل از اجرای این پروژه‌ها نیز دستگاهی که متولی امر تأمین مسکن می‌باشد، شروع به ساخت این واحدهای مسکونی می‌نماید که این امر، مهمترین مشوق برای سرمایه‌گذاران خواهد بود؛ مطمئناً مابقی منابع مالی موردنیاز برای احداث این واحدها از طریق کمک‌های دولتی و خود شرکت سازنده تأمین خواهد گردید. در این میان، مسؤلیت وزارت نفت، اجرای پروژه‌ها با هدف مدیریت کارآمد و مؤثر در جهت اتمام به موقع و با کیفیت آنها در چارچوب بودجه‌های تعیین شده، و در نهایت تضمین پرداخت سود تعهدشده به واحد متولی مسکن می‌باشد. لازم به ذکر است که مخاطب اصلی برای خرید سهام این پروژه‌ها، در وهله اول جوانان و در وهله بعد خانواده‌هایی است که به فکر تأمین مسکن برای فرزندان خود در آینده می‌باشند.

بدیهی است که اندیشیدن به راهکار اجرایی این طرح و رفع موانع مربوط با آن - خصوصاً در فاز اجرا - از پیش نیازهای نهایی شدن یک راه‌حل واقعی و

شکل ۱. سیستم تعاملی بخش‌های اقتصادی نفت و مسکن

تضمین احداث واحدهای اجاره‌ای با کمک تسهیلات دولتی و واگذار کردن آنها به سهامداران

کارا می‌باشد. مسلماً هماهنگی بین دو دستگاه اجرایی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده و نیازمند تعامل و نیز روشن کردن تمامی موارد مربوط به مسؤولیت‌های طرفین و پاسخگویی آنها در قبال سرمایه‌های افراد می‌باشد. سرعت در اجرای این پروژه‌ها و برآوردن تعهدات نیز می‌تواند باعث از بین بردن یا کم رنگ کردن عدم اعتماد مردم به برخی دستگاه‌های دولتی باشد. به‌رحال با توجه به هدف مقاله حاضر که با دید تأمین منابع مالی برای پروژه‌های صنعت نفت نوشته شده است، تنها مسؤولیت‌ها و وظایف وزارت نفت مدنظر بوده و مرحله بعدی این زنجیره، یعنی چگونگی تأمین مسکن اجاره‌ای و راهکارهای آن، مورد توجه قرار ندارد.

همچنین به منظور جذاب‌تر کردن این فرصت سرمایه‌گذاری برای افراد، می‌توان راهکارهای نوآورانه بیشتری را نیز در این سیستم اندیشید. تخصیص درصدی از سود پروژه‌ها - علاوه بر سود مشارکت افراد در اجرای آنها - به عنوان وام به نهاد مسؤول تهیه مسکن؛ و یا حتی جذب درصدی از کارمندان مورد نیاز صنعت نفت از میان سهامداران پروژه‌ها، می‌تواند علاوه بر

جذاب کردن بیشتر سرمایه‌گذاری، گامی نیز در جهت افزایش مشارکت و تلاش افراد برای هر چه کارآمدتر کردن صنعت نفت محسوب گردد. مسلماً این کارمندان با در اختیار داشتن سهام پروژه‌ها، انگیزه بیشتری برای ارائه نوآوری در حل مسایل از خود نشان خواهند داد. همچنین باید در نظر داشت که در صورت اجرای این طرح در شهرستانها، در جهت تمرکززدایی جمعیتی از مرکز کشور و سوق دادن آن به سمت شهرستانها می‌توان گامی هر چند اندک برداشت.

راهکار ارائه شده فوق در جهت طرح ایده تعامل بخش‌های نفت و مسکن برای بهره‌مند شدن همزمان افراد جامعه، صنعت نفت و وزارت مسکن بوده و مسلماً در مرحله بعد، کار کارشناسی مبسوطی به منظور ارائه راهکارهای مناسب و بهینه طراحی و پیاده‌سازی این سیستم و نیز محاسبه دقیق جریان‌های مالی و متغیرهایی همچون نرخ‌های سود، میزان نیاز به تسهیلات دولتی و آورده شده شرکت ساختمانی مورد نیاز می‌باشد.

• ایجاد صندوق پس‌انداز دانشجویی

یکی دیگر از راهکارهایی که به منظور تشویق مردم به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت می‌توان اتخاذ نمود و تجربه اجرای آن در برخی کشورها نیز وجود دارد، فروش سهام پروژه‌ها با درصد سود مشخص به خانواده‌ها و پرداخت شهریه دانشگاه دانش‌جویان آنها در آینده، از محل سود سهام می‌باشد. بدین ترتیب پرداخت شهریه دانشگاه برای خانواده، تضمین شده و نگرانی از این بابت برای آنها در آینده وجود نخواهد داشت. از این طریق می‌توان سرمایه‌های کوچک را از یک الی پنج میلیون تومان به سمت سرمایه‌گذاری بلندمدت جذب نمود که خود بالغ بر رقم بسیار قابل توجهی خواهد شد.

• انتشار سهام ممتاز پروژه‌های سرمایه‌گذاری صنعت نفت و به‌ویژه پارس جنوبی

میدان عظیم پارس جنوبی از میادین مشترک گازی کشور بوده و مخازن آن بین کشورهای ایران و قطر در خلیج فارس واقع است. بهره‌برداری از این میدان مشترک در بخش ایرانی یک دهه دیرتر از کشور همسایه، قطر، آغاز شده و در حال حاضر پنج فاز از مجموع ۲۴ بلوک در نظر گرفته شده جهت توسعه این میدان، به بهره‌برداری رسیده است. برداشتهای یک جانبه از این میدان مشترک و یا برداشتهای بیشتر کشورهای همسایه، افت فشار را در بخش بهره‌برداری باعث شده که در نهایت منابع گاز را به سوی طرف دیگر میدان سوق می‌دهد. باتوجه به پتانسیل بالای تولید گاز از این میدان عظیم و نقش فزاینده گاز طبیعی در بازار انرژی در سالهای آینده، توجه به توسعه و راه اندازی فازهای پارس جنوبی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. از طرف دیگر پروژه‌های این میدان از جمله پروژه‌هایی است که برای عموم مردم شناخته شده تر بوده و بهره‌برداری از آنها، آثار فیزیکی و روانی مثبتی بر افزایش رفاه جامعه خواهد داشت. یکی از راهکارهای پیشنهادی جهت تامین مالی پروژه‌های این میدان، استفاده از سهام ممتاز می‌باشد.

هنگامی که شرکت به راحتی نتواند به منابع مالی دسترسی پیدا کند به منظور جلب مشارکت بیشتر عموم و تجمیع منابع مالی می‌تواند از راهکار انتشار سهام ممتاز استفاده نماید و به عبارتی امتیازات بیشتری را برای سهامداران پیشنهاد نماید. مهمترین ویژگی این گونه سهام، سود ثابت آن و یا به عبارتی تضمین پرداخت سود تعهد شده توسط شرکت به سهامداران می‌باشد. حتی در صورت زیان دیدن شرکت نیز سود این سهام در سالهای بعد بصورت تجمعی به سهامداران پرداخت می‌گردد و بدین گونه جذابیت بیشتری برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌ها برای افراد پدید می‌آید. از دیگر مزایای این گونه سهام می‌توان به پرداخت نرخ سودی بالاتر از نرخ سود سهام عادی اشاره نمود و همچنین سود

حاصل از سرمایه‌گذاری، پیش از دارندگان سهام عادی، به صاحبان سهام ممتاز پرداخت می‌گردد. مجموعه این مشوق‌ها می‌تواند شرکت را در جذب منابع مالی موردنیاز خود کمک نماید.

علاوه بر موارد فوق که با هدف جذاب تر کردن سرمایه‌گذاری در بخش نفت مطرح شدند، راهکارهای زیر نیز برای تامین مالی پروژه‌های صنعت نفت پیشنهاد می‌گردد.

۲. تخصیص درصدی از درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های توسعه میادین مشترک نفت و گاز

از میان میادین نفتی و گازی کشف شده و توسعه یافته کشور، برخی از آنها با کشورهای همسایه مشترک می‌باشند. اولویت برداشت و افزایش مقدار تولید از مخازن مشترک، از جمله اهداف وزارت نفت محسوب می‌گردد. در این میان، تامین منابع مالی موردنیاز جهت تسریع در اجرای طرح‌های لازم جهت تولید از این میادین یا افزایش سهم تولید از آنها از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. باتوجه به مشترک بودن این میادین، تاخیر در توسعه و بهره‌برداری از آنها می‌تواند سهم بیشتری از این منابع و بالتبع درآمد بیشتری را نصیب کشورهای همسایه کند. بدین لحاظ پیشنهاد می‌گردد که جدا از سهم درآمدی شرکت ملی نفت ایران از ارزش نفت خام تولیدی کشور، درصدی از درآمد صادرات نفت خام را مستقیماً به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های توسعه اینگونه میادین اختصاص داد. مسلماً تخصیص این منبع مالی، موجب درآمدزایی بیشتر این صنعت در سالهای آتی و همچنین توسعه سریعتر این میادین در کشور و برداشت عادلانه از آنها خواهد بود.

۳. انتشار اوراق مشارکت بین‌المللی

صنعت نفت می‌تواند از طریق انتشار اوراق مشارکت بین‌المللی، بخشی از سرمایه

موردنیاز پروژه‌های عظیم خود را تامین نماید. شایان ذکر است که انتشار اوراق مشارکت بین‌المللی علاوه بر کمک به حل مشکل تامین مالی پروژه‌ها، زمینه حضور ایران را در بازارهای جهانی سرمایه فراهم می‌سازد. میزان سود پرداختی شرکت ملی نفت ایران به اوراق مشارکت برای سرمایه‌گذاران خارجی بسیار جذاب می‌باشد؛ زیرا امروزه در بسیاری از کشورها تعداد سرمایه‌گذاران و مجموع سرمایه‌های در دست آنها بر نیاز پروژه‌های موجود پیشی گرفته بطوری که رقابت در تامین مالی پروژه‌ها بین سرمایه‌گذاران ایجاد شده است و برخی از آنها با قبول سودهای مشارکت پایین‌تر نیز تامین مالی پروژه‌ها را برعهده گرفته‌اند.

۴. اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی و سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت از محل فروش سهام شرکت‌ها به مردم

در اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی، می‌توان درآمدهای حاصل از فروش سهام شرکت‌های پایین‌دستی صنعت نفت را مجدداً در جهت درآمدزایی و توسعه این صنعت، در پروژه‌های نفت و گاز سرمایه‌گذاری نمود. به این ترتیب می‌توان راهکاری مناسب برای گردش منابع مالی اتخاذ کرده و از منابع مالی حاصله مجدداً، برای تاسیس مجتمع‌های تولیدی مختلف در صنعت نفت استفاده نمود.

۶. جمع‌بندی

کشور ایران با بهره‌برداری بهینه از مزیت دارابودن سهم بالایی از ذخایر نفت و گاز جهان، می‌تواند نقش ممتاز و تاثیرگذاری در عرصه بین‌الملل ایفا نماید. رسیدن به این منظور، نیازمند حفظ سطح تولید کنونی و توسعه آن به منظور کسب سهم بیشتری از بازار انرژی در آینده می‌باشد. با رویکرد شناسایی چالش‌های عمده صنعت نفت در راه نیل به هدف فوق و ارایه روشهای نوآورانه برای رفع آنها، می‌توان گامی در جهت ارتقای سطح عملکرد وزارت نفت و به

تبع آن تسریع در توسعه اقتصادی کشور برداشت. در مقاله حاضر با بررسی مختصر نتایج مطالعات انجام گرفته در معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت در خصوص آسیب‌شناسی صنعت نفت کشور، محدودیت در تامین مالی پروژه‌ها از محل منابع مالی داخلی و بین‌المللی، از عمده‌ترین چالش‌های پیش روی صنعت نفت در حال حاضر شناسایی گردید. در ادامه، چند راهکار نوآورانه در جهت رفع این چالش عمده ارائه گردید. تعدادی از راهکارهای ارائه شده با هدف جذاب‌تر کردن سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت و ارائه مشوق‌های بیشتر به مردم برای جذب سرمایه‌ها در بخش نفت بوده و بقیه راهکارها نیز در صورت تصویب می‌توانند گامی در جهت حل مشکل مورد اشاره محسوب گردند.

منابع

1. Gardner CA, Acharya T and Yach D., "Technological and Social Innovation: a Unifying New Paradigm in Global Health", Health Affairs, 26, No. 4 (2007): 1052-1061
2. Sarkar, Soumodip (2007). "Innovation, Market Archetypes and Outcome-An Integrated Framework", Springer Verlag, ISBN 379081945X.
3. گزارش آسیب‌شناسی عوامل و شاخص‌های کلیدی بخش نفت در سال ۱۳۸۵، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت بر منابع هیدروکربوری وزارت نفت، شهریور ماه ۱۳۸۶
4. علی‌اصغر زارعی، همایون نسیمی، «مدیریت نوآوری در صنعت نفت»، فصلنامه مدیریت و منابع انسانی در صنعت نفت، مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۶
5. فرد آر. دیوید، «مدیریت استراتژیک»، ترجمه دکتر علی پارسائیان و دکتر سید

- محمد اعرابی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ ششم، ۱۳۸۳
۶. «نماگرهای اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران»، شماره ۴۹، سه ماهه دوم سال ۱۳۸۶
۷. «برنامه جامع تولید و مصرف نفت و گاز طبیعی تا افق ۱۴۰۳»، معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت، ویرایش هشتم، زمستان ۱۳۸۶

